

»Kursus af 1878« i Odense

Af Birger Isaksen

Enhver skole har sin historie. Det gælder også det nu nedlagte »Kursus af 1878« i Odense, hvis historie jeg i det følgende skal forsøge at ridse op. Desværre er forholdet det, at der ikke er bevaret meget materiale fra det gamle kursus, f.eks. skoleprotokoller og årsberetninger, der bl.a. kunne give os eksakte oplysninger om lærerkræfter og elevtal gennem årene, hvorfor efterfølgende redegørelse bygger på de oplysninger, jeg har indsamlet fra lokale aviser og hos gamle elever og lærere på »Kursus af 1878«, et materiale, som jeg har suppleret med mine erindringer fra den tid, da jeg selv gik på »Kursus af 1878«, d.v.s. tiden omkring 1930.

Initiativtagerne til oprettelsen af »Kursus af 1878« var to unge officerer fra garnisonen i Odense: premierløjtnant Christian Bloch og premierløjtnant A. Langhoff, der sammen med løjtnanterne Permin, A. N. Jørgensen og Vollquartz var blevet enige om, at de ville forsøge at starte et kursus i byen, hvor unge mennekser, der ikke havde nydt anden undervisning end børneskolens, kunne blive forberedt til præliminæreksamen (Alm. Forberedelseseksamen). En såre god og smuk tanke. Men for de unge officerer har der dog nok ligget andet til grund for deres kursusplaner end ren og skær idealisme; de virkelystne løjtnanter har sikkert også haft den tanke og det håb, at de kunne få lejlighed til at tjene en ekstraskilling ved at undervise, hvilket ville være et meget kærkomment supplement til deres beskedne løjtnantsgager, der i det store og hele kun lige rakte til at klare de daglige fornødenheder.

Og så startede løjtnanterne deres kursus. Det var torsdag den 21. november 1878. Ingen forhåndsomtale af det nye kursus i Odense synes der at have været i byens avis, Fyens Stiftstidende, hvad der kan have været en medvirkende årsag til, at kun to elever havde meldt sig ind på »Bloch og Langhoffs Kursus«, som det nye kursus hed i sine første leveår. Den ringe tilslutning kunne dog ikke slå de unge officerer ud; de vidste, at

uniformen forpligtede, at de, der bar den, skulle kunne tage et nederlag, og så startede de deres undervisning. Men guld spandt de ikke ved deres undervisning de første år, idet timelønnen kun udgjorde 40 øre i timen! Det var magre år for løjtnanterne; men de trange tider blev bedre, da elevtallet efter tre, fire års forløb steg væsentligt.

Men nu undervisningen. Hvor foregik den?. Ja, da man ikke havde råd til at leje sig ind på en skole, fandt undervisningen sted i officerernes private hjem, hvor der som regel var en stue, som kunne bruges til formålet, idet officererne boede i rummelige lejligheder. Nok en lidt upraktisk ordning, men dog en ordning, som havde visse fordele. Blev en lærer for eksempel forhindret i at komme til tiden, kunne hans frue gå ind til eleverne og snakke med dem, evt. sætte dem i gang med et og andet, indtil hendes husbond kom. (Det skulle Eigil Jørgensens frue have været fortrinlig til, fortælles der).

Eleverne blev altså forberedt til præliminæreksamen – »af begge Grader«, som det hed i den annonce, som Bloch og Langhoff den 31. maj 1879 lod indrykke i Fyens Stiftstidende, og hvori de også oplyste, at interesserede kunne indmelde sig »saavel til Kursus som til enkelte Fag«. Nogle år senere, den 3. juli 1886, får læserne i en annonce i Fyens Stiftstidende at vide, at kursus'et ud over almindelig forberedelseseksamen også forbereder til adgangseksamen til officersskolens næstældste klasse med tillægsprøver. Som tidligere er der undervisning i enkelte fag, bemærkes det. Vi ser, at Langhoffs navn ikke findes blandt underskriverne (han havde ophørt med sin kursusvirksomhed); nu er det premierløjtnanterne L. Dahlerup i Kongensgade 60 og Anning Petersen i Kronprinsensgade 13, som modtager indmeldelser og giver oplysninger. Christian Blochs navn figurerer dog stadig under annoncen. Hans virke på kursus'et skulle dog snart ophøre, idet han i 1887 måtte gøre tjeneste i Ålborg. Hans efterfølger blev da premierløjtnant J. P. Lomholt, der senere blev vej- amtsinspektør. Først senere, i 1909, blev Bloch igen knyttet til sit gamle kursus.

Det var dog ikke blot i ledelsen, der skete visse forandringer, også i det øvrige lærerpersonale fandt der udskiftninger sted på grund af de unge officerers forflytninger. Blandt de nye folk, der kom ind på kursus'et, var daværende premierløjtnant Eigil Jørgensen, en lærersøn fra Kullerup ved Nyborg, som havde taget studentereksamen fra Odense Katedralskole,



Kaptajn Eigil Jørgensen (1865–1937) leder af »Kursus af 1878« 1890–1919.

inden han gik militærvejen. Han var kun 21 år, da han i 1886 gjorde sin entre på officerernes kursus, hvor han overtog undervisningen i naturhistorie, et fag, som hidtil var blevet varetaget af korpslæge Mørch, idet officererne ikke selv havde haft naturhistorie på officersskolen. Eigil Jørgensen blev snart en skattet medarbejder, og da kursus'et i 1890 skulle have en ny leder, valgte man Jørgensen, der i omtrent 30 år skulle blive den af officererne, som kom til at præge »Kursus af 1878« mest.

Eigil Jørgensen, der i 1902 var blevet forfremmet til kaptajn, var ikke nogen almindelig lærer. Han havde sin egen friske og djærve måde at tiltale eleverne på. »Bavianer« kaldte han dem, og særligt udkårne blev kaldt »kuk-bavianer«, men det var noget, som eleverne tog med et godt humør; de vidste, at Jørgensens yndlingsudtryk nærmest var et hædersnavn, og ifølge traditionen kaldte gamle elever fra kaptajn Jørgensens tid sig »de gamle bavianer«.

Gode medarbejdere var der på »Kursus af 1878« i Eigil Jørgensens tid, f.eks. de to senere oberster O. E. Allerup og C. A. A. Bosse, der begge var

meget dygtige matematiklærere. Særligt afholdt var Allerup, der var en sønnesøn af M. P. Allerup, grundlæggeren af Allerups jernstøberi i Odense. Når gamle elever fra det første tiår af 1900-tallet kom til at tale med andre om deres tid på Eigil Jørgensens kursus, undlod de aldrig at omtale O. E. Allerup. Hans hjertevarme og menneskekærlige sind havde efterladt et indtryk hos dem, som de bevarede livet igennem.

Og tiden gik. Den 21. november 1903 kunne »Kursus af 1878« fejre sit 25 års jubilæum, der ikke kom til at gå upåagtet hen. Fyens Stiftstidende bragte således en smuk hyldest-artikel, hvori man fremhævede kursus'ets betydning og oplyste, at 149 elever havde bestået præliminæreksamen i de forløbne år, og at forberedelsestiden i gennemsnit havde været femten måneder. Samtidig var der tre gamle elever, som andetsteds i avisen opfordrede gamle kursister til at yde et bidrag til oprettelsen af et legat, hvis renter skulle anvendes til en halv eller hel friplads for trængende elever. En smuk tanke, der vist ikke kom længere end til papiret.

Selv markerede »Kursus af 1878« også jubilæet, bl.a. ved en middag for lærere, gamle elever og venner. Den stod på »Grand«, hvor der herskede en god stemning, og hvor der blev udtalt mange gode ønsker for kursus'ets fremtid.

Ja, alt var såre godt. Men på ét punkt kunne lærerne på »Kursus af 1878« nok ønske sig en forbedring: at få et lokale, hvor al undervisning kunne foregå, så at eleverne ikke længere skulle gå fra den ene lærer til den anden for at blive undervist. Men foreløbig var der ikke andet for end at se tiden an.

Så trådte Eigil Jørgensen til. Eigil Jørgensen, der var gift med fhv. klædehandler Søren Hempels datter Sofie, havde i 1899 erhvervet Den hempelske Gård (Klingenberg 16), hvor ægteparret fik sin bolig. Da Jørgensen efterhånden blev klar over fordelene ved at have kususvirksomheden samlet på et sted, stillede han omkring 1910 et undervisningslokale til rådighed for sit kursus. Hvilken lettelse for eleverne! Men kun få år gik, før tingenes tilstand ændredes. I 1915 solgte Eigil Jørgensen nemlig sit store bygningskompleks til Odense kommune, og selv om han kunne blive boende som lejer og eleverne kunne beholde deres undervisningslokale, måtte kursus være indstillet på, at en flytning kunne finde sted når som helst. Dette berørte naturligvis ikke den daglige undervisning; den fortsatte som hidtil, og et par nye lærere kom til: oberstløjtnant Elmers

frue og kaptajn Jens Lind, af hvilke sidstnævnte dog kun havde løse timer. Om den charmerende fru Elmer, der i nogle år var knyttet til »Kursus af 1878«, skriver fhv. undervisningsdirektør Sigurd Højby i sin bog »Som jeg oplevede det« (1976), at hun underviste i historie og tysk og var den dygtigste af lærerkræfterne, da han gik på »Kursus af 1878« fra 1918–1920.

Men også med hensyn til ledelsen skulle der snart ske forandringer, idet Eigil Jørgensen den 30. december 1918 var blevet valgt til konservativ folketingsmand for Odense amt. Arbejdet i folketinget og ledelsen af »Kursus af 1878« var mere, end han kunne magte, og i 1919 solgte han da sit kursus. I godt tredive år havde han været knyttet til kursus'et, hvor han havde virket med ildhu og stor dygtighed. Bortset fra, at han en enkelt gang kunne tage en vikartime, havde han fra nu af intet at gøre med sit gamle kursus.

Den ny ejer og leder af »Kursus af 1878« blev Emmy Bloch, der var datter af Christian Bloch, som i sin tid havde været med til at stifte kursus'et. Nogen pædagogisk uddannelse havde frk. Bloch ikke; hendes tanker havde mere været koncentreret om en magisterkonferens end om en lærerindeeksamen, hvad der i grunden ikke var så mærkeligt, når man erindrer sig hendes hidtidige uddannelse: Efter bestået forberedelseseksamen fra frk. Vintelers skole i Odense i 1903 havde hun taget studentereksamen fra Helsingør højere Almenskole i 1906 og to år senere filosofikum på Københavns Universitet.

Da frk. Bloch i 1919 overtog stillingen som kursusforstander, var hun ingenlunde ukendt med forholdene på »Kursus af 1878«, idet hun havde undervist der siden 1909, da Eigil Jørgensen havde fået hende til at overtage et vikariat, som omfattede fagene dansk, engelsk og geografi. Hun havde i de forløbne år lagt gode pædagogiske evner for dagen, ligesom hun fra første færd havde vist, at hun forstod at omgås ungdommen og sætte sig ind i dens problemer. Eigil Jørgensen kunne derfor næppe have valgt en bedre efterfølger end kaptajn Blochs datter, som besad netop de egenskaber, der var brug for: flid og nøjsomhed, men fremfor alt lysten og viljen til at dygtiggøre ungdommen.

Det første år som leder af »Kursus af 1878« forløb dog ikke uden besvær for frk. Bloch. Det skyldtes, at Odense kommune begyndte nedrivningen af Klingenberg 16 (som den 30. september var blevet solgt til



Kaptajn Christian Bloch (1852–1926), der var blandt initiativtagerne til oprettelsen af »Kursus af 1878«, og hans datter Emmy Bloch (1886–1962), der var ejer og leder af kursus'et i perioden 1919–60.

Fyns kommunale Telefonselskab), hvorved »Kursus af 1878« blev husvild. Man måtte da påny lade undervisningen foregå i lærernes hjem (bl.a. i frk. Blochs hjem på Helgavej og hos Elmers i Pantheonsgade, oplyser Sigurd Højby), en ordning, som dog ikke blev praktiseret ret længe, idet det lykkedes frk. Bloch gennem henvendelse til skolebestyrerinde Mariane Madsen at leje sig ind på Marie Jørgensens Drengeskole, hvor »Kursus af 1878« fik overladt klasseværelserne i stueetagen. En ordning, som skulle komme til at bestå, så længe kursus'et eksisterede.

Skolen ved Kongens have blev altså nu rammen om Emmy Blochs kursusvirksomhed. Og fra denne skole hentede hun så godt som alle sine lærerkræfter, idet der ikke længere var officerer, som ønskede at stille sig til rådighed for »Kursus af 1878«. Allerede i 1920 fik hun to lærere fra Marie Jørgensens Drengeskole, som skulle komme til at virke på »Kursus

af 1878« i en længere årrække: Carl Junge og Otto Andersen. Senere fulgte Mariane Madsen og Astrid Gerner Rasmussen.

Jeg husker dem alle fra min egen tid på »Kursus af 1878«. Den sportsklædte Carl Junge, der ved hele sin positur og optræden kunne lede ens tanker hen på en fhv. løjtnant. Hvor var han en dygtig matematiklærer! Selv de sværeste ting i matematikken forstod han at gøre forståelig for os. Otto Andersen, den stilsfærdige lærer, som ikke var uden lune. Han underviste i naturhistorie og fysik, men hans interesser gik videre end til disse to fag, som han en skønne dag gav afkald på til fordel for tysk. Hyggelige var hans timer; jeg mindes dem alle med glæde. Og så de to kvindelige lærere, af hvilke Mariane Madsen var en bestemt dame, der dog uden for skolen kunne være meget humoristisk. Hun underviste i tysk, hvor alt gik som efter en snor. Grundig og energisk var hun, hvilket også kan siges om Astrid Gerner Rasmussen, hvem det påhvilede, at vi fik lært både danmarks- og verdenshistorien fra de ældste tider og op til og med 1. verdenskrig.

Frk. Bloch er ikke nævnt. Men jeg har naturligvis ikke glemt hende. Når jeg tænker tilbage på min tid på »Kursus af 1878«, er det faktisk hende, jeg husker bedst. Jeg ser hende tydeligt komme ind i klasseværelset, en lille og spinkel dame med grånende hår. Altid rolig og ligevægtig, når hun sad ved katedret. Men for mange elever vanskelig at bedømme. En ting står dog fast: en utilnærmelig dame var hun ikke. Kom man til at tale med hende på tomandshånd, var hun venligheden selv.

Sine gamle elever glemte frk. Bloch ikke. Var der en og anden, som skrev til hende ved juletid, kunne vedkommende altid vente at høre fra hende efter nytår. Hun førte, har jeg ladet mig fortælle, en liste over disse elever. Og hun havde den godhed, fortælles der, at hun lod fjerntboende elever overnatte i sit hjem, når der blev afholdt terminsprøver.

Hvad angår frk. Blochs fag, så havde vi hende til dansk, engelsk og geografi, altså de samme fag, som hun startede med, da hun som ung pige blev knyttet til »Kursus af 1878«. Jeg husker, at hun lagde stor vægt på, at hendes elever fik lært dansk grammatik, og selv havde hun udarbejdet en kortfattet sproglære, som vi fik udleveret på nogle dupliserede ark. Den var ganske nyttig, når vi skulle analysere. Iøvrigt var frk. Bloch en grundig underviser, der nok ydede mest i engelsk. Når eleverne gik op

til eksamen i dette fag, var det vist sjældent, at de gruede for eksaminationen. Frk. Bloch havde gjort sit til, at de kunne klare skærene.

Men ellers var det ikke ualmindeligt, at der var elever, som nærrede en vis frygt for at gå op til præliminæreksamen. Ikke så mærkeligt, for eksamen skulle ikke tages på kursus, men på Københavns Universitet, hvor lutter fremmede folk fra Eksamenskommissionen fungerede som eksaminatorer og censorer. Det kunne være en drøj omgang at komme igennem; men som regel klarede de allerfleste eksamen.

I det hele taget var det en streng tid at gå på kursus. Halvandet til to år var den tid, som de fleste brugte, inden de gik op til eksamen. Hjemmearbejdet krævede ikke så lidt af den enkelte; men skoledagen var kort. Undervisningstiden lå fra kl. 13 til 16.30, så eleverne kunne nå at komme ind med middagstogene og hjem med eftermiddagstogene. Når man var vant til at slutte sin skoledag kl. 14, var dette naturligvis en forandring, som man dog ret hurtigt vænnede sig til. Iøvrigt var alt ganske anderledes end det, man hidtil havde været vant til. Alene det, at lærerne tiltalte en med »De«, følte som noget fremmed. Sjældent var der i timerne tid til, at man kunne komme ind på ting, som ikke havde relation til stoffet. Skolefester var ukendt, og kammeraterne fik man ikke det samme forhold til som i mellemskolen. Men hvor var det hyggeligt, når man engang imellem kunne smutte over til Lundsgårds konditori i Nørregade og få sig et stort stykke lagkage, der kostede 50 øre og smagte så vanvittig godt.

Tiden gik. Midt i trediverne blev kursus'et to-årigt, og eksamen blev nu taget på skolen, i maj-juli eksamenstermin, hvad der i økonomisk henseende betød meget for mange elever, idet de slap for de udgifter, der var forbundet med opholdet i København. Iøvrigt kunne dårligt stillede elever søge kommunalt tilskud, når de var blevet indmeldt på kursus. Da frk. Bloch siden 1919 havde modtaget statstøtte til sit kursus, fik eleverne de lærebøger udleveret, som skulle bruges. Så vidt jeg husker, var skolepengene i min tid 30 kroner pr. måned.

Tilgangen til kursus kunne svinge noget. I slutningen af tyverne var elevtallet omkring 15, men senere, i halvtredserne, kom det op på cirka det dobbelte. Det betød, at der både var gode og magre år for »Kursus af 1878«. Ja, enkelte år kunne være så dårlige, at det kneb overordentlig

meget for frk. Bloch at få det til at løbe rundt. Havde hun ikke selv haft kapital at tære på, havde hun måttet lukke.

Hvad eleverne angår, så var deres gennemsnitsalder faldet med årene, og efter 2. verdenskrig var det ikke ualmindeligt, at der var elever, som havde arbejde ved siden af. Mange af eleverne søgte som tidligere ind til tæterne eller læste videre, når de havde afsluttet deres eksamen.

Som tiden gik, skete der naturligvis forandringer i lærerpersonalet ved »Kursus af 1878«, idet der kom nye lærere til, når en og anden af de hidtidige lærere forlod kursus. Af lærere ved »Kursus af 1878« efter midten af trediverne kan nævnes: Vilhelm Jørgensen (historie), kaptajn Jens Lind (fysik), Erik Christiansen (fysik, senere tysk), Jens P. Pedersen (naturhistorie), C. Aalund (historie), Mogens Wittrup (historie), Jens Jensen (matematik). Af de »gamle« lærere virkede endnu i nogle år skolebestyrer Mariane Madsen og Carl Junge samt Otto Andersen. Længst holdt Junge ud, idet han først forlod »Kursus af 1878« i året 1958. Han var en stor og uvurderlig støtte for frk. Bloch i de senere år.

Anseelse og et godt omdømme havde det gamle kursus forlængst opnået, og frk. Bloch modtog ved flere lejligheder påskønnelse for sin kursusvirksomhed. Således den 21. november 1928, da »Kursus af 1878« kunne fejre sit 50 års jubilæum. Byens aviser bragte i dagens anledning smukke artikler, hvori de fremhævede frk. Blochs indsats som leder af kursus'et, og om aftenen blev jubilæet fejret med en middag på Grand hotel, hvor såvel gamle lærere som nuværende elever og lærere samt flere gamle elever havde nogle hyggelige timer. Også ved 75 års jubilæet i 1953 modtog frk. Bloch mange beviser på, at hun og hendes kursus var værdsat. Blomster og gaver strømmede i stort tal til hendes hjem på Helgavej 30. Men denne gang var der ingen jubilæumsmiddag på Grand. Det ønskede frk. Bloch ikke. I stedet samlede hun sine lærere og venner til en fest i sit hjem.

Skønt frk. Bloch nu var 67 år, (hun var født den 23. januar 1886), virkede hun med usvækket kraft og interesse for »Kursus af 1878«, der efterhånden var blevet hende ganske uundværligt. Når hun ønskede sine elever god sommerferie, plejede hun gerne at sige til sidst: »Men nu kommer for mig den værste tid«.

Alderen begyndte lidt efter lidt at mærke hende. At opgive sin kursus-

virksomhed var dog en tanke, som lå hende meget fjernt. Og så fortsatte hun. Men da det nye skoleår i 1959 tog sin begyndelse, var hun blevet så alderdomssvækket, at hun måtte indstille sit skolearbejde. Hendes fag blev da overdraget to nye lærerkræfter: fru A. Lassen (dansk og engelsk) og cand. theol. Poul Pedersen (geografi). Samtidig blev der ansat en ny historielærer, pastor E. Kristoffersen.

Allerede det følgende år var frk. Bloch blevet så svag, at hun ikke længere kunne tage sig af »Kursus af 1878«, hvorfor det gamle kursus blev solgt til skolebestyrer Vilhelm Jørgensen, Marie Jørgensens Drengeskole, som overtog »Kursus af 1878« den 1. august 1960. En epoke i det gamle kursus' historie var afsluttet. Også frk. Blochs tid nærmede sig sin afslutning, idet hun døde den 25. oktober 1962 på Fredensbo plejehjem i Middelfart.

Kursus'et, der senere dimitterede til realeksamen, ophørte sin virksomhed i 1978.